

Immanuel Kant och absolutismen

Huruvida Kant verkligen var absolutist i relation till ärlighet och angående om de olika versionerna av det kategoriska imperativet är kompatibla med att tillåta en rationell varelse att ljuga i specifika situationer

(Immanuel Kant and the absolutism)

Whether Kant really was an absolutist in relation to honesty and regarding whether the different versions of the categorical imperative are compatible with allowing a rational being to lie in specific situations)

Abstract

This paper deals with Immanuel Kant's views on absolutism in relation to lying. In the essay *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797), Kant expressed the view that a person was never allowed to lie, not even to a murderer if the purpose was to save an innocent person's life. It did not matter that the intentions were good, lying was always forbidden because he claimed it harmed humanity in general. The aim of this paper is to put the essay in question in its historical and political context. By doing this, and by tracing Kant's different views on the topic lying throughout his lifetime, this paper provides a way to not view Kant's moral philosophy as a whole, regarding lying, as absolutistic. This paper argues that the essay *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797) was a result of rhetorical exaggeration to prove a point by Kant in relation to the upholding of principles concerning the aftermath of the French revolution, since he was a staunch supporter of the original principles and did not like the bending of them. Therefore, when reading Kant's essay, it should be possible to exclude the absolutistic viewpoint regarding lying put forth in it, and when applying Kantian ethics, focus should be of the application on the three versions of the categorical imperative, which I argue, permits lying in certain specific instances. The discussion about necessary lies should also be included in the wider discourse, rather than the focus being on Kant as an absolutist. Another possible reading of the results is that Kant changed his views on the topic during his lifetime, but I argue for the first interpretation due to the historical and political context of the essay, and the compatibility of permitting certain lies by the three versions of the categorical imperative.

Nyckelord: Absolutism, Det kategoriska imperativet, Immanuel Kant, Kantianism, Perfekta och imperfekta plikter

Antal ord: 9000

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Bakgrund	4
2.1 Kants essä <i>Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen</i> (1797).	4
3. Kant vs Benjamin Constant i en historisk och kontemporär politisk kontext	6
4. Det kategoriska imperativet	10
4.1 Den första versionen av det kategoriska imperativet	10
4.1.1 Huruvida den första versionen av det kategoriska imperativet alltid innebär att det är fel att ljuga	10
4.1.2 Perfekta och imperfekta plikter	11
4.2 Den andra versionen av det kategoriska imperativet	12
4.2.1 Huruvida om den andra versionen av det kategoriska imperativet innebär att ljuga alltid är fel eller inte	12
4.3 Den tredje versionen av det kategoriska imperativet	16
5. Förändrade Kant sina åsikter angående det moraliska i att ljuga?	16
5.1 <i>Grundlegung zur Metaphysik der Sitten</i> (1785)	16
5.2 <i>Die Metaphysik der Sitten</i> (1797)	17
5.3 <i>Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen</i> (1797) tolkad av Thomas L. Carson	17
5.4 <i>Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen</i> (1797) tolkad av Allen W. Wood	19
5.4 <i>Lectures on Ethics</i>	21
6. Absolutismen angående den radikala ärlighetens slutgiltiga konsekvens	23
7. Kant och den franska revolutionen	23
8. Diskussion och slutsats	24
9. Referenser	26

1. Inledning

Denna kandidatuppsats behandlar Immanuel Kants syn på ärlighet. Kant menade i essän *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797) att en människa aldrig fick ljuga under några som helst omständigheter. Kant gick även så långt som att hävda att man inte ens fick ljuga för en mördare, även om man har goda intentioner i att skydda ett tilltänkt offer från att bli mördad. Olika tolkningar av moderna filosofer och ytterligare nya perspektiv och tolkningar kommer att lyftas fram.

Uppsatsen har en delvis filosofhistorisk ansats i bemärkelsen att Kants syn på att ljuga studeras över tid, vid de olika tillfällena då han tog upp ämnet. Kants syn på att ljuga kommer att lyftas fram från essän ifråga, från *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* (1785), *Die Metaphysik der Sitten* (1797) och *Lectures on Ethics*. Den sistnämnda är ett urval av engelska översättning av föreläsningar som Kant anordnade under sin livstid. Den period där Kant diskuterar lögner och därmed av intresse för denna uppsats rör åren 1784-85.

När jag läste essän för första gången funderade jag på möjliga undantag i Kants moralfilosofi. Jag kom att tänka på Kants retributivistiska syn angående exempelvis dödstraff, och att det är något som utgör ett undantag mot förbudet att ljuga. Uppenbarligen verkade Kant öppna upp för vissa undantag.

Inom etiken postulerade Kant ett kategoriskt imperativ, alltså en grundläggande formell princip. Från det kategoriska imperativet härleder Kant etiska handlingsmaximer.¹ I denna kandidatuppsats kommer Kants tre olika versioner av det kategoriska imperativet belysas och analyseras med fokus på huruvida de olika versionerna eventuellt tillåter undantag till ett absolut förbud mot att ljuga.

Jag anser det vara angeläget att bidra till nya insikter kring Kants filosofiska gärning. Jag har inte som uppgift att försöka utforma en ny moralfilosofi, utan endast föreslå ett nytt sätt att tolka och kontextualisera Kants egna tankar. I ljuset av Kants åsikter om den franska revolutionen anser jag det vara av vikt att essän sätts i sin historiska kontext och läses därefter. Var Kant verkligen absolutist i relation till att ljuga? Tillåter de tre olika versionerna av det kategoriska imperativet undantag som tillåter rationella varelser att ljuga? Förändrades Kants syn på att ljuga under hans liv?

---

¹ Dick A.R. Haglund, Immanuel Kant, *Nationalencyklopedin*, [u.å.]. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/immanuel-kant> (Hämtad 2022-04-21).

2. Bakgrund

2.1 Kants essä *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797).

Det gick inte att hitta en officiell översättning av essän, vilket är anledningen till att originaltexten citeras. Kant inleder med att bemöta kritik mot honom som framfördes av Benjamin Constant i verket *Frankrike* under rubriken *Om Politiska Reaktionen*. Kant citerar Constant:

Der sittliche Grundsatz: es sei eine Pflicht, die Wahrheit zu sagen, würde, wenn man ihn unbedingt und vereinzelt nähme, jede Gesellschaft zur Unmöglichkeit machen. Den Beweis davon haben wir in den sehr unmittelbaren Folgerungen, die ein deutscher Philosoph aus diesem Grundsatz gezogen hat, der so weit geht zu behaupten: daß die Lüge gegen einen Mörder, der uns fragte, ob unser von ihm verfolgter Freund sich nicht in unser Haus geflüchtet, ein Verbrechen sein würde.²

Här slår Constant fast att en tysk filosof (uppenbarligen Kant) anser att det inte är tillåtet att ljuga ens för en mördare, när mördaren jagar en vän som gömt sig i vårt hus. Constant intar i sitt ställningstagande att det är en plikt att tala sanning, men endast till de som har rätt till det. Det är inte rätt om man genom att tala sanning skadar andra. $\pi\rho\omega\tau\omicron\nu\ \psi\epsilon\upsilon\delta\omicron\varsigma$ (Proton-Pseudos), dvs. den första lögnen, här åsyftande vad Kant anser vara den felaktiga premissen i Constants deduktion, vilket gav det enligt honom felaktiga resultatet att man får ljuga för mördare är ”Die Wahrheit zu sagen ist eine Pflicht, aber nur gegen denjenigen, welcher ein Recht auf die Wahrheit hat.”³

Kant menar att det är meningslöst att säga att någon har rätt till att veta sanningen. Kant menar att människan istället har rätt till sin egen ”wahrhaftigkeit (veracitas)” alltså sanningsenlighet (ärlighet).

Kant framlägger två frågor. Den första frågan är om en person har rätten att inte vara sanningsenlig i fall där han inte kan undvika att svara ja eller nej. Den andra frågan är om en

---

² Immanuel Kant, *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen*, *Zeno*, [u.å.], <http://www.zeno.org/Philosophie/M/Kant,+Immanuel/%C3%9Cber+ein+vermeintes+Recht+aus+Menschenliebe+zu+l%C3%BCgen> (Hämtad 2022-05-01).

³ Ibid.

person, i syfte att förhindra en skadlig handling mot sig själv eller andra, huruvida om personen inte är tvungen att vara osanningsenlig, när någon orättvisa tvingar honom.

Kant hävdar att det är en formell plikt att vara sanningsenlig gentemot alla i samhället. Detta därför att inte alla rättigheter som bygger på kontrakt ska tappa sin mening, då detta skulle vara en orättvisa mot mänskligheten som helhet.

Kant menar att en lögn i sig själv inte bara skadar en enskild människa utan hela mänskligheten då det leder till att grunden för lagar blir värdelös. Dessutom menar Kant att om du genom att ljuga för en man som planerar ett mord, har du juridiskt ansvarig för samtliga av konsekvenserna. Om du endast skulle tala sanning skulle du inte kunna hållas ansvarig för konsekvenserna, oavsett vad som sedan händer.

Det är möjligt att tänka sig att om du ärligt svarar ja på mördarens fråga om huruvida det tilltänkta offret befinner sig i huset eller inte, att offret gått ut från huset obemärkt och därigenom kommit undan. Om du ljugit och sagt att det tilltänkta offret inte var i huset, och det tilltänkta offret redan lämnat huset (även om du inte vetat om det), och mördaren träffar på offret när han lämnat huset och därefter mördat honom, då skulle du som ljugit kunna bli anklagad för hans död. Om du vid det tillfället svarat sanningsenligt istället, såsom det som var vetbart för dig, skulle mördaren ha letat igenom huset och då kanske blivit fångad av grannarna och därigenom blev mordet förhindrat.

Detta betyder att vem som helst som ljuger, även om personen har goda intentioner, måste vara ansvarig för konsekvenserna av sitt handlande, även om konsekvenserna är oförutsägbara. Detta eftersom även det minsta undantag skulle göra lagarna vaga och meningslösa. Därför menar Kant att en person alltid måste vara ärlig i alla sina påståenden. Det är ett ovillkorligt bud som inte ska begränsas av någon egennytta.

Kant menar vidare att plikten ”Wahrhaftigkeit” (sanningsenlighet) är ovillkorlig, eftersom plikten i sig inte särskiljer mellan vem som ska följa plikten och vem som inte ska det, plikten gäller under samtliga förhållanden. Kant menar att det är självmotsägande att ha undantag i plikten sanningsenlighet, eftersom plikten i sig inte tillåter undantag.⁴

Om det stämmer som Kant säger att en person måste hållas ansvarig för konsekvenserna, även oförutsedda konsekvenser av att ha ljugit med goda intentioner, måste inte då en person med samma resonemang som talat sanning med vetskapen om att detta skulle få dåliga konsekvenser

---

⁴ Ibid.

hållas ansvariga för dessa? Det är sant att Kant hävdar att en person som talar sanning inte ska kunna hållas ansvarig för konsekvenserna. Kant säger dock inte mer om det än att "Bist du aber strenge bei der Wahrheit geblieben, so kann dir die öffentliche Gerechtigkeit nichts anhaben; die unvorhergesehene Folge mag sein welche sie wolle."⁵ Är en referens till den allmänna rättvisans frikännande tillräcklig? Om en person gömmer sig under en låda framför en mördare och mördaren litar på dig, och du talar sanning och säger att personen är under lådan och personen blir mördad till följd av detta, en konsekvens som du kunde förutsäga och ponera att om du ljugit och sagt att personen inte gömde sig under lådan skulle mördaren litat på dig och gått vidare. Varför skulle personen inte hållas ansvarig för detta även av den allmänna rättvisan? Att en lögn även skulle skada hela mänskligheten som han påstår, håller jag inte för troligt, då en lögn för att förhindra ett mord tvärtom skulle göra världen till en bättre plats, då det är värre med mord än att ljuga. Dessutom behöver det inte vara så att samtliga fundament till rättvisa och lagar skulle undermineras, det kan vara så, men det behöver inte vara så. Kant har rätt när han säger att det är självmotsägande med att ha undantag som tillåter en person att ljuga, men det är endast självmotsägande om det är en lag som samtliga personer lyder under. Teoretiskt sätt skulle en person, precis som djur är undantagna från det kategoriska imperativet, kunnat uteslutas från dessa plikter. De omständigheter, under vilka en person hypotetiskt sätt skulle kunna bli undantagen plikterna antingen permanent eller temporärt, skulle kunna vara i ett sådant scenario som målas upp i essän. Kant tillät exempelvis undantag mot att döda, i fallet dödstraff.

3. Kant vs Benjamin Constant i en historisk och kontemporär politisk kontext

Ofta används Kants ställningstagande kring att det är fel att ljuga för även för att rädda sin vän från att förmodligen bli mördad i *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797), som bevis för att Kant var en moralisk legalist (i en negativ bemärkelse). Filosofer såsom Herbert James Paton har argumenterat för att positionen som Kant intar i sin essä inte nödvändigtvis är en reflektion av Kants mer noga övervägda synsätt att det skulle kunna finnas undantag även till praktiska regler i andra av Kants verk. H.E.M Hofmeister har argumenterat för vikten av att Kant särskiljer mellan "truth" och "truthfulness." Andra som Wolfgang

---

⁵ Ibid.

Schwarz anser att Kant gjorde rätt som höll den som ljög ansvarig för orättvisan i sin lögn mot den personen som blir ljugen för.⁶

Konsekvensen av Schwarz synsätt blir att en person inte är ansvarig för de negativa konsekvenser som ett sanningsenligt uttalande kan få. Robert J. Benton menar att denna slutsats går emot normalt förnuft så starkt, att det inte hjälper till att göra Kants slutsatser acceptabla. Kant själv höll kriteriet kring att inte gå emot det allmänna förnuftet, högt i kurs. Problemet tillkommer när det finns så kallade perfekta plikter som inte tillåter några undantag alls. Benton föreslår att Kant i sin essä inte är intresserad av att ljuga som ett etiskt problem, men istället som ett problem angående *Recht*.⁷ Benton föreslår att samtida politik spelade roll för essän, på både ett teoretiskt och praktiskt plan. Benton drar uppmärksamhet till Kants användande av ordet *Convenienz*, i relation till att ljuga för att försöka rädda sin vän. Detta verkar vara ett opassande ordval för en lögn som har goda intentioner bakom sig. Benton menar att Kants användning av ordet kan förstås i relation till den historiska kontexten. Kant skrev sin essä som ett svar från en pamflett av Benjamin Constant med titeln *On Political Reactions (Om Politiska Reaktionen)* publicerad 1797. Constants pamflett var politisk på det viset att innehållet var av politisk vikt, samtidigt som det fungerade för propaganda för Direktoriets som hade fått makten 1795 i Frankrike som ett resultat av Thermidorreaktionen mot Jakobinerna. Direktoriets legitimitet baserades på dess anspråk av att vara arvtagare till principerna som den franska revolutionen vilade på. Direktoriets formades som en reaktion mot mer radikala element i revolutionen som krävde ekonomisk omfördelning och allmän rösträtt. Constants pamflett reflekterar Direktoriets policyer. Samtidigt som Constant följer principer och är dedikerad i detta, öppnas det för gränser i applikationen av själva principerna.⁸

Constant visar på att om principer appliceras alltför strikt så leder de till att samhället förstörs. Constant menar att det skulle vara farligt för samhället om människor skulle vara förbjudna att ljuga för mördare, tvärtom är det motiverat att göra så för att rädda någon från skada. Även om det är sant som Constant säger att det kan vara motiverat att ljuga vid vissa tillfällen, är det uppenbart att samhället inte skulle vara i fara om det fanns ett förbud mot att ljuga. Därmed måste resonemanget förstås i en större samhällslik kontext angående att böja principer för att så kallat bevara samhället. I detta fall åsyftade detta att bevara vissa element från pre-

---

⁶ Robert J. Benton, Political Expediency and Lying: Kant vs Benjamin Constant, *Journal of the History of Ideas*, vol. 43, nr. 1, 1982: 135-144. <https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/2709165?seq=1> (Hämtad 2022-05-01). s. 135.

⁷ Ibid, s. 136.

⁸ Ibid, s. 137.

revolutionära Frankrike, speciellt aristokratins inflytande. Kant var en av de få ledande intellektuella i Tyskland som fortsatte att stötta revolutionen även under det så kallade *skräckväldet*. Kant hade rykte om sig som en Jakobin, och en attack mot Kant i pamfletten skulle vara en tydlig indikation på pamflettens anti-Jakobinska budskap. Redan vid denna tid var det ett bekant argument att hävda att Skräckväldets så kallade "excesses" var ett resultat av fanatikernas försök att applicera mer abstrakta filosofiska principer på verkligheten. Edmund Burke framförde variationer på temat i sin pamflett *Reflections on the Revolution in France* (1790). Burke menade att aristokratins förgörelse skulle innebära förgörelsen av samhället.⁹

Det är därför troligt att Kant inte endast skulle tolka Constants pamflett som en abstrakt essä angående politiska principer med en attack mot Kant själv, utan även som propaganda mot de mer demokratiska principerna från den franska revolutionen. Det är alltså möjligt att se varför Kant skulle kunna betrakta Constants principer som en av *Convenienz*. Kant skulle ha kunnat se det som en sorts politisk opportunist. Ett genomgående tema i essän är en attack på *Convenienz* i politisk teori, och Kant visar på hur principer är både möjliga och nödvändiga. Kant svarar även på pamfletten på dess egna meriter, och använder samma exempel som Constant ger. Kant försvarar att vägra att ljuga för en potentiell mördare. Det är alltså möjligt att tänka sig att Kant gjorde politiska kopplingar när han skrev essän, särskilt när han tar upp den uttryckligen politiska principen som Constant förfäktade, nämligen "no man can be bound by any laws except those to the formation of which he has contributed." Kant ägnar mycket vikt åt att diskutera detta. Dessa aspekter indikerar att politik spelade en minst lika stor roll för Kant som civilrätt och moralfilosofi när han skrev essän.¹⁰

Constant skrev:

Say that truth is a duty. What is a duty? ... A duty is that which in one being corresponds to the rights of another. Where there are no rights there are no duties. Truth then is a duty, but only towards those who have a right to the truth. But no man has a right to the truth who harms others.¹¹

Constant implicerar med detta att rättigheter kommer före plikter, "Where there are no rights there are no duties." Constant verkar ha introducerat detta som ett sätt att stödja sina argument. För Kant, skulle tankarna kring detta ha fört honom till Thomas Hobbes. Hobbes och Kant såg

---

⁹ Ibid, s. 138.

¹⁰ Ibid, s. 139.

¹¹ Ibid, s. 140.

på plikter på olika sätt, för Hobbes kunde dessa bara existera inom en stat, och på detta sätt är plikter underordnade rättigheter. Enligt Hobbes synsätt kunde plikter endast existera inom det sociala kontraktet.¹²

För Kant så kommer plikterna före alla rättigheter, eftersom plikterna är förutsättningarna för dessa. Därför ser Kant förpliktelsen att forma en stat, som en förpliktelse att forma en viss typ av stat, nämligen en som garanterar vissa fundamentala rättigheter såsom frihet. För Kant är det uppenbart att Constant inte kan anföra filosofiska grunder för principerna att rättigheter går före plikter. Kant trodde inte på det sociala kontraktet som en historisk händelse, men han ansåg att ett kontrakt som en förutsättning och början på en stat skulle vara idealt. Med detta synsätt skulle ärlighet vid skrivandet vara en förutsättning för detta. Logiskt sätt skulle plikten om truthfulness vara en förutsättning för det sociala kontraktet. Constant benämnde Kant som ”den tyska filosofen” och i gengäld benämnde Kant Constant ironiskt som ”den franska filosofen.”¹³

Kant ansåg att den franska revolutionen var ett empiriskt bevis på att mänskligheten hade möjligheter att göra både moraliska och politiska framsteg. Benton drar slutsatsen att Kants legalism i essän har sina rötter i den historiska kontexten, samt i Kants filosofi.¹⁴

Även om det kan vara troligt, att det precis som Benton hävdar, fanns politiska dimensioner bakom Kants ställningstagande och reflektion och svar på Benjamin Constants pamflett, verkar det på flera sätt som att Kants åsikter i essän även stämmer överens med hans övriga pliktetik. För att ta reda på mer om detta tänker jag gå tillbaka till vad Kant har sagt tidigare på ämnet. Detta för att se om han ändrat sig radikalt och endast har denna åsikt i denna essä, vilket skulle tyda på att denna essä är mer politiskt förankrad snarare än grundad i hans moralfilosofi. Det är värdefullt att förstå kontexten som essän tillkom i. Bentons förklaringar har ju inte en särskilt stor inverkan på själva innehållet i Kants text, men kan ha inverkan på hur texten ska tolkas särskilt i relation till resten av Kants moralfilosofiska gärning. Poängerna som Benton lyfter fram är oerhört intressanta och kan ha stor betydelse för den fortsatta förståelsen av Kant.

---

¹² Ibid.

¹³ Ibid, s. 141.

¹⁴ Ibid, s. 144.

4. Det kategoriska imperativet

Kant kallar det kategoriska imperativet för "the supreme principle of the doctrine of morals."¹⁵

Kant lyfter fram tre versioner av det kategoriska imperativet.

4.1 Den första versionen av det kategoriska imperativet

Kants första formulering av det kategoriska imperativet i sin bok *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* (1785) lyder:

Act only according to that maxim whereby you can at the same time will that it should become a universal law. . . . Act as if the maxim of your action were to become through your will a universal law of nature.¹⁶

Maximer är generella principer som föreskriver handlingar som personer utför eller kan tänkas utföra, exempelvis "ljug inte." Maximen av en specifik handling är den princip som personen följer när personen utför en handling, något som Kant benämner som den "subjective principle of action."

Kant verkar anta att varje handling endast har en maxim. Det är möjligt för en maxim att bli en universell lag förutsatt att samtliga rationella varelser alltid följer denna maxim. Kants egna exempel på maximer han nämner ofta både "means and ends of actions." Det går att beskriva det som, att om jag utför handlingen X såg gör jag det i syfte att uppnå Y.¹⁷

4.1.1 Huruvida den första versionen av det kategoriska imperativet alltid innebär att det är fel att ljuga

Den första versionen av det kategoriska imperativet ger oss två frågor att förhålla oss till när vi testar maximer. De är "(1) Can the maxim of the action be a universal law of nature? and (2) Can we will that the maxim of the action be a universal law of nature?"¹⁸

Carson menar att den första versionen av det kategoriska imperativet inte innebär att det finns ett absolutistiskt förbud mot att ljuga. Det är möjligt att konstruera en maxim som tillåter en

---

¹⁵ Thomas L. Carson, *Lying and Deception: Theory and Practice*, Oxford Scholarship Online, 2010. E-bok. s. 68.

¹⁶ Ibid. "Handle nur nach derjenigen Maxime, durch die du zugleich wollen kannst, dass sie ein allgemeines Gesetz werde... handle so, als ob die Maxime deiner Handlung durch deinen Willen zum allgemeinen Naturgesetze werden sollte."

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid, s. 79.

person att ljuga i syfte från att rädda någon som håller på att bli mördad. Carson ger följande exempel på maximer:

M1. Let me lie in order to prevent someone from being murdered.

M2. Let me lie when doing so is necessary in order to prevent an innocent person from being killed and lying does not produce any other consequences as bad as (or nearly as bad as) the death of an innocent person.¹⁹

Det skulle vara möjligt att göra dessa maximer, samtidigt som vårt språk inte skulle hotas i grunden.²⁰ De flesta människor skulle ändå aldrig tvingas använda sig av M1 eller M2 under deras livstid. Dessutom skulle de flesta, eller kanske till och med samtliga människor vilja ha en policy som tillät denna typ av lögner, vilket skulle innebära att de kan vilja detta, dvs att det är tillåtet att ljuga när det handlar om att rädda livet på helt oskyldiga människor.²¹

4.1.2 Perfekta och imperfekta plikter

Kant menar att det finns maximer som inte skulle kunna bli upphöjda till universella lagar. Det rör sig om maximer som går emot de perfekta plikterna. Om människor skulle försöka handla efter en maxim som inte skulle kunna upphöjas till allmän lag, skulle de handla i strid med de perfekta plikterna. En perfekt plikt är en plikt som en person endast kan bryta mot genom att agera på en maxim.²²

Thomas L. Carson skriver:

A perfect duty is a duty such that in order to violate it one must act on a maxim that cannot be a universal law of nature, i.e., it is impossible that everyone follows the maxim. The maxim of an action that violates an imperfect duty can be a universal law of nature (i.e., it is possible that everyone follows the maxim), but one cannot *will* that it be a universal law of nature. An imperfect duty is a duty such that the maxim of an action that violates it can be a universal law of nature, but the maxim cannot be willed to be a universal law of nature.²³

---

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid, s. 80.

²² Ibid, s. 68.

²³ Ibid, s. 68-69.

Enligt Kant är ett exempel på en perfekt plikt att inte lova något som man inte kan hålla för att få ett lån. Det skulle vara omöjligt att ha en maxim som tillät människor att ljuga för att låna pengar. Om alla människor hade sådana maximer, skulle samhället inte ha den tillit och ärlighet som skulle krävas för att någon skulle låna ut pengar alls. Ingen skulle förlita sig på löften om återbetalning längre. En maxims universella anspråk har konsekvensen att de inte kan vara självmotsägande.²⁴

4.2 Den andra versionen av det kategoriska imperativet

Den andra versionen av det kategoriska imperativet lyder:

Act in such a way that you treat humanity, whether in your own person or in the person of another, always at the same time as an end and never *simply* [my emphasis] as a means.²⁵

Kant hävdar inte att det är fel att behandla andra personer som medel. Kant menar att det är fel att behandla personer som endast medel. Detta synsätt implicerar inte att det skulle vara fel att exempelvis anlita en rörmokare för att reparera en trasig dusch. Intuitivt verkar det som att det är tillåtet att behandla en person som ett medel till sina egna ändamål, men inte endast som medel, som om en person vore ett icke-levande objekt.²⁶ Kravet att vi ska behandla människor som ändamål i sig själva, innebär att vi ska behandla dem med respekt och som rationella autonoma agenter.²⁷

4.2.1 Huruvida om den andra versionen av det kategoriska imperativet innebär att ljuga alltid är fel eller inte

Att ljuga för andras bästa, är konsistent med att behandla människor som mål i sig själva, samtidigt som deras mänsklighet respekteras. Detta menar Thomas L. Carson som ger ett exempel med en patient som haft en viktig hjärtoperation och måste försöka att ta det lugnt de närmaste dagarna efter operationen. Då blir det plötsligt rimligt att undanhålla tragiska nyheter för denna patient, alltså att ljuga för patienten eftersom patienten annars kanske skulle riskera

---

²⁴ Ibid, s. 69.

²⁵ Ibid, s. 69.

²⁶ Ibid, s. 69. "Handle so, dass du die Menschheit sowohl in deiner Person, als in der Person eines jeden anderen jederzeit zugleich als Zweck, niemals bloß als Mittel brauchst."

²⁷ Ibid, s. 70.

att dö. Detta betyder inte att patienten behandlas som ett medel, utan att läkaren faktiskt bryr sig om patienten.

Christine Korsgaard hävdar att den andra versionen av det kategoriska imperativet implicerar att det alltid är fel att ljuga, men att den första inte gör det. Angående den första version håller Korsgaard och Carson med varandra.²⁸

Korsgaard menar att den andra versionen av det kategoriska imperativet innebär att vi aldrig får handla gentemot andra på ett sätt som de inte kan ge samtycke till. Korsgaard menar att om du då handlar på ett sätt som en annan person inte kan ge samtycke till, behandlar du denna person som endast ett medel.²⁹ Carson håller inte med om denna definition, enligt det resonemang som han fört.

Korsgaard anser att det inte är möjligt för en person att gå med på att bli förd bakom ljuset eller påtvingad något. Carson menar att det är möjligt för oss att gå med på att folk ibland använder sig av principer som ibland kommer att användas för att så kallat lura dig. Han menar att det teoretiskt sätt är möjligt att gå med på att en läkare skulle kunna ljuga för dig för att skydda din hälsa. I dessa fall skulle det inte orsaka någon skada mot din hälsa och det är något som du skulle kunna ha som en generell princip.³⁰

Korsgaard menar att man inte kan ge sitt medgivande till att någon ljuger eller lurar en. Detta eftersom om någon ljuger för dig och du på förhand har godkänt detta så blir du inte vilseledd av det eller lurad och oavsett vad personen skulle säga till dig, så hade du haft svårt att lita på vad denna person säger. Korsgaard ger ett exempel med en läkare som ljuger för en person som är dödligt sjuk. Carson ger ett motargument till Korsgaards resonemang. Carson menar att det stämmer att exempelvis en dödssjuk äldre kvinna inte skulle lita på sin läkare om hon på förhand gått med på att läkaren får ljuga för henne om allvarligheten i hennes sjukdom. Däremot menar Carson att det skulle vara möjligt för en hälsosam 20-åring, som kan förvänta sig att eventuellt leva till 85 år, skulle kunna ge sitt medgivande till att en läkare skulle kunna ljuga för hennes framtida jag om en dödlig sjukdom. Under de premisserna kommer kvinnan under många år se det som osannolikt att hon skulle vara dödligt sjuk och lita på läkarens rapporter och se det som osannolikt att en situation som hon har gett sitt medgivande till att bli ljugen för kommer att inträffa. Om personen skulle utveckla en dödlig sjukdom när hon är 30 år gammal, och läkaren

---

²⁸ Ibid, s. 81.

²⁹ Christine Korsgaard, *Creating the Kingdom of Ends*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 139.

³⁰ Thomas L. Carson, *Lying and Deception: Theory and Practice*, Oxford Scholarship Online, 2010. E-bok, s. 82.

ljuger för henne om detta och säger att hon inte är dödligt sjuk, skulle det vara troligt att kvinnan litar på läkaren i detta fall.

Enligt Carson så ger Kant uttryck för att tvång ibland är moraliskt tillåtet. Kant är ju som bekant även en förespråkare av dödstraffet och straff för kriminella och anser dessa ibland vara moraliskt försvarbara, båda inkluderar tvång.³¹

Korsgaard hävdar att alla fall som involverar tvång och när någon blir lurad, innebär att den personen som blir utsatt för det, blir behandlad som endast ett medel. Det innebär att en person blir behandlad som ett verktyg, en sak. När människor blir behandlade som ändamål i sig själva så behandlar man dessa som rationella varelser. Varje rationell varelse får bestämma själv vad denna varelse vill göra och gör sina val därefter.

För att stödja sin tolkning hänvisar Korsgaard till följande passage i *Kritik der reinen Vernunft*: “Reason depends on this freedom for its very existence. For reason has no dictatorial authority; its verdict is always simply the agreement of free citizens, of whom each one must be permitted to express, without hindrance, his objections, or even his veto.”³²

Carson menar att detta inte i sig ger stöd för Korsgaards tes att den andra versionen av det kategoriska imperativets implikationer är att varje försök att kontrollera en annan persons handlingar, att denna person i sådana fall behandlas som ”a mere tool.” Carson skriver att om man behandlar en person som endast ett redskap innebär detta att personen i fråga behandlas som om personen inte har några intressen alls. Att behandla någon som endast ett redskap innebär också att vi fullständigt struntar i hur en viss handling skulle gynna eller missgynna denna person. Dock påpekar Carson att det finns tillfällen där vi kan tänkas lura de människor som vi verkligen bryr oss om.³³

Carson beskriver till exempel hur det är möjligt att jag samtidigt respekterar dig som en rationell person, men samtidigt medger att det är kompatibelt med att det ibland kan vara rationellt att låta sig bli lurad under vissa specifika omständigheter, exempelvis för att skydda sin hälsa. Det är enligt Carson även rationellt att låta sig bli tvingad att inte skada sig själv om till exempel en person fått i sig en substans som (utan att du själv vet om det eller vill det) gör dig farlig för dig

---

³¹ Ibid, s. 83.

³² Ibid, s. 84. “Auf dieser Freiheit beruht sogar die Existenz der Vernunft, die kein diktatorisches Ansehen hat, sondern deren Ausspruch jederzeit nichts als die Einstimmung freier Bürger ist, deren beliebige seine Bedenklichkeiten, ja sogar sein Veto, ohne Zurückhalten muß äußern can.”

³³ Ibid, s. 84.

själv. Att respektera en människa som en autonom agent skulle i ett sådant fall kunna vara exempel på när tvång skulle kunna vara lämpligt.³⁴

Att det är möjligt för den första versionen av det kategoriska imperativet att tillåta vissa lögner, råder det inga tvivel om, och både Carson och Korsgaard håller med varandra om detta. Däremot har de delade meningar kring huruvida den andra versionen tillåter detta. I flera avseenden finner jag Carsons argumentation mer övertygande, då jag anser att det inte betyder att en människa behandlas som ett verktyg om vi fortfarande, i syfte att respektera deras autonomi, väljer att skydda denna genom att ljuga eller tvinga personen. Om konsekvensen av att vi inte utfört denna handling mot denna person skulle bli att personen avled skulle vi ju kunna sägas vara den direkta orsaken till att denna människas status som rationell och autonom agent upphör, dvs personen lämnar det värdsliga livet. Korsgaard är heller inte helt övertygande angående att det inte går att ge ens medgivande till att bli lurad eller att någon ljugar för en. Det verkar vara möjligt att ge medgivande till detta långt på förhand under vissa förutsättningar, enligt det resonemang som förts tidigare. Jag finner inte stöd i att den andra versionen av det kategoriska imperativet helt skulle utesluta samtliga undantag, det finns heller inget explicit nämnt om detta av Kant själv. Det finns alltså ingenting som säger att det inte skulle finnas utrymme för undantag, särskilt eftersom att ljuga för en person i vissa sammanhang kan vara en nödvändighet för att respektera den människans autonomi och rationalitet. En rationell människa skulle ju inte anse det vara irrationellt att ljuga för att eventuellt rädda personens liv och hälsa.

Oavsett utfallet angående de olika versionerna av de kategoriska imperativen och deras tillåtande eller icke tillåtande av lögner vid specifika tillfällen, finner jag fortfarande Kants diskussion kring nödvändiga lögner som relevant. I de diskussionerna refererar han som bekant själv inte till de kategoriska imperativen och deras tillämpbarhet på dessa moraliska problem. I min tolkning lutar jag åt att dessa nödvändiga lögner faktiskt är kompatibla med de olika versionerna av det kategoriska imperativet med utgångspunkt från den diskussion som ägt rum.

---

³⁴ Ibid, s. 85.

4.3 Den tredje versionen av det kategoriska imperativet

Kant beskriver den tredje versionen av det kategoriska imperativet som:

A rational being must always regard himself as a legislator in a kingdom of ends . . . Reason, therefore, relates every maxim of the will as legislating universal laws to every other will and also to every action toward oneself: it does so not on account of any other practical motive or future advantage but rather from the idea of the dignity of a rational being who obeys no law except what he at the same time enacts himself.³⁵

Carson beskriver att den tredje versionen av det kategoriska imperativet är likvärdig med den första versionen. Kant själv ger mest prioritet till den första formuleringen av det kategoriska imperativet.³⁶ Slutsatsen är att om den första versionen tillåter undantag till att ljuga bör den tredje versionen också göra det.

5. Förändrade Kant sina åsikter angående det moraliska i att ljuga?

5.1 *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* (1785)

I Kants verk *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* (1785) diskuterar Kant vid tre tillfällen olika former av lögn. Kant menar att "lying promises" går emot perfekta plikter och det kategoriska imperativets andra version. Kant menar att "lying promises" alltid är fel. Samtidigt säger han inte här att ljuga alltid är fel. Thomas L. Carson beskriver att Kant aldrig explicit säger att det alltid är fel att ljuga i detta verk.³⁷

---

³⁵ Ibid, s. 70. "Moral besteht auch in der Beziehung aller Handlung auf die Gesetzgebung, dadurch allein ein Reich der Zwecke möglich ist. Diese Gesetzgebung muss aber in jedem vernünftigen Wesen selbst angetroffen werden und aus seinem Willen entspringen können, dessen Prinzip auch ist: keine Handlung nach einer anderen Maxime zu thun, also so, daß es auch mit ihr bestehen kann, daß sie ein allgemeines Gesetz sei, und auch nur so, daß der Wille durch seine Maxime sich selbst gleichzeitig als allgemein gesetzgebend betrachten können."

³⁶ Ibid, s. 70.

³⁷ Ibid, s. 71.

5.2 *Die Metaphysik der Sitten* (1797)

Angående att ljuga skrev Kant i *Die Metaphysik der Sitten* (1797):

The greatest violation of man's duty to himself regarded merely as a moral being (the humanity in his own person) is the contrary of truthfulness, lying (aliud lingua promptum, aliud pectore inclusum genere) (To have one thing in one's heart and another ready on one's tongue). . . . [T]he dishonor (being an object of moral contempt) that accompanies the lie also accompanies the liar like a shadow.³⁸

Med begreppet “untruth” åsyftar han inte något som är ett falskt påstående, utan något som man tror är falskt. Detta innebär till exempel att ett sant påstående som en person tror är falskt kan räknas som en lögn. Kant definierar här en lögn som någonting som har som syfte att vilseleda en annan person. Kant menar även att ljuga kan vara fel även om det inte är skadligt för andra. Detta på grund av att han menade att det skulle vara en kränkning mot en annans rättigheter. Kant hävdar att även om lögnen har goda intentioner, är det fortfarande ett brott mot den andra personen. I *Die Metaphysik der Sitten* (1797) hävdar Kant alltså att det är fel att ljuga även med goda intentioner. Kant härleder inte detta från det kategoriska imperativet. Kant lägger inte fram några argument här kring varför det *alltid* skulle vara fel att ljuga.

Kant ger ett exempel med en skolelev om att det är fel att ljuga även för att få fördelar. Han nämner dock inte något om hur man ska handla när någons liv står på spel.³⁹

5.3 *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797) tolkad av Thomas L. Carson

I essän *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797) anser Kant det alltid vara fel att ljuga, oavsett vad, även om det skulle vara för att rädda livet på en oskyldig människa. I essän är definitionen av att ljuga “an intentionally untruthful declaration to another man.” En lögn kan vara ett sant påstående. Det är till exempel en lögn om någon säger att det inte är någon

---

³⁸ Ibid, s. 71. “Die größte Verletzung der Pflicht des Menschen gegen sich selbst, blos als moralisches Wesen betrachtet (die Menschheit in seiner Person), ist das Widerspiel der Wahrhaftigkeit: die Lüge (aliud lingua promptum, aliud pectore inclusum gerere). Daß eine jede vorsätzliche Unwahrheit in Äußerung seiner Gedanken diesen harten Namen (den sie in der Rechtslehre nur dann führt, wenn sie anderer Recht verletzt) in der Ethik, die aus der Unschädlichkeit kein Befugniß hernimmt, nicht ablehnen könne, ist für sich selbst klar. Denn Ehrlosigkeit (ein Gegenstand der moralischen Verachtung zu sein), welche sie begleitet, die begleitet auch den Lügner wie sein Schatten.”

³⁹ Ibid, s. 72.

i huset, vid ett tillfälle som man tror att detta är falskt, även om det är så att (utan att man har vetskap om det) huset faktiskt är tomt.

Benjamin Constant kritiserade Kants absolutism. Constants position är att man endast är skyldig att tala sanning till de som har rätten till att veta sanningen. Constant anser om någon har en plikt att göra någonting för dig så har du rätten att de gör det. Constant menar att den potentiella mördaren inte har rätt att få veta sanningen, på grund av att det inte finns en moralisk förpliktelse till det. Kant menar att det ofta är så att de som vi pratar med inte har rätt till att veta sanningen och att det inte är en anledning till att ljuga för personen. Genom att tala sanning gör vi inte fel, även mot de som kan använda informationen till dåliga syften. Att ljuga för någon, även för den med onda syften skulle skada "humanity in general."⁴⁰

Kant hävdar att om endast ett litet undantag skulle göras till regeln om att det var förbjudet att ljuga, skulle alla kontrakt bli värdelösa. Filosofen Thomas L. Carson menar att detta argument inte är särskilt övertygande och dessutom är "curiously utilitarian." När Kant menar att varje lögn skadar hela mänskligheten genom att underminera tilliten ser Carson detta som väldigt tveksamt. Även om det skulle vara så att lögner underminerar tilliten är det bara de lögner som blir upptäckta som kan underminera andras tillit, menar Carson. Det är inte helt klart huruvida en lögn som framförs i exemplet skulle skada hela mänskligheten. Det skulle ju gå att tänka sig att det vore en bra sak om inte kriminella och mördare alltid skulle lita på vad andra sa. Carson skriver att om vi för argumentets skull kan gå med på att Kant har rätt i att lögner skadar mänskligheten genom den minskade tilliten, så följer det inte att det ensamt skulle vara anledning nog för att visa att det alltid är fel att ljuga. Carson menar att det ibland skulle kunna vara motiverat att göra saker som skadar andra. Det går till exempel att argumentera för att skadan mot individer som kan bli förhindrad genom att ljuga för att rädda oskyldiga liv, uppväger den tilltänkta skadan som ett samhälle skulle kunna tänkas få genom en sådan lögn. Vidare menar Carson att Kant uppenbarligen har fel när han hävdar att kontrakt och språket skulle bli värdelösa om det minsta undantag för att ljuga tilläts. I den värld som vi lever i, förekommer det bevisligen många lögner, och de flesta människor tillåter sig själva att ha moraliska principer som vissa gånger tillåter en att ljuga. Kontrakt är uppenbarligen inte värdelösa här. I essän refererar Kant inte till det kategoriska imperativet. Han visar heller inte

---

⁴⁰ Ibid, s. 73

på något som får oss att se att det kategoriska imperativet gör att vi drar slutsatsen att det alltid är fel att ljuga.⁴¹

Det är rimligt när Carson skriver att Kants påstående att ett tillåtet undantag skulle göra samtliga kontrakt i samhället värdelösa inte stämmer. Det är en alltför orimlig hållning, och något som vi sett motbevisat i verkligheten. Det verkar inte heller rimligt att hela mänskligheten skulle lida skada om en person ljög för en mördare i syfte att rädda oskyldiga liv, alltså om en person ljög med goda intentioner.

5.4 *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797) tolkad av Allen W. Wood

Wood lägger stor vikt vid den definition av att ljuga som Kant framför i essän. Denna definition är "an intentionally untruthful declaration to another man." "Declaration" i sin tur är påståenden som andra är motiverade att lita på. Wood påpekar att den tekniska termen för deklARATION på det som Kant använder det är "(Aussage, Deklaration, Latin declaratio)." Wood påpekar att dessa termer i Kants vokabulär, refererar till påståenden som görs i en kontext där andra personer har motivet att faktisk lita på vad som sägs, och i detta avseende syftar på att om det som sagts skulle vara falskt skulle den som ljög vara skyldigt till antingen "criminal penalties or civil damages" om personen som ljög visste om att denna ljög.⁴²

Wood citerar i sin tur inte Kant när han definierar vad "declaration" är men menar att hans tolkning av begreppet är korrekt. Detta då han menar att det är tydligt då personen som svarar i dörren är tvingad till detta och enligt Woods tolkning av Kants definition av begreppet "declaration" är det inte en sådan som görs. Enligt Woods tolkning, så skulle det utgöra en "necessary lie" om en tilltänkt mördare skulle försöka utpressa sig till ett svar som personen kan använda för något med onda resultat. En sådan "necessary lie" skulle då vara tillåten. Wood bygger sin ställning i denna fråga kring ett argument som Kant ger i *Lectures on Ethics*. I Woods tolkning av Kant menar han att det endast är ett fall av att ljuga som är fel, och specifikt kallat "wrongful lying" om deklARATIONEN inte är framtvungad och det fortfarande är nödvändigt att svara.

Wood menar att Kants beskrivning av exemplet är osannolik att inträffa i verkligheten. Carson hävdar att det finns problem med Woods tolkning av Kants så kallade nödvändiga lögner.

---

⁴¹ Ibid, s. 74

⁴² Allen W. Wood, *Kantian Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 241.

Carson menar att Kant beskriver nödvändiga lögner som ett fall där en person blir både ”coerced and extorted to tell the truth.” Enligt Wood så räknas inte Kants definition i essän som ett fall av lögn. Carson menar att antingen har Wood misstolkat Kants användning av termen ”declaration” eller så använder Kant olika definitioner av vad det innebär att ljuga i essän jämfört med de definitioner som han använt tidigare i andra verk. Enligt Wood ska Kants etiska teori, om man förstår den korrekt, tillåta en person att medvetet tala osanning under vissa premisser, exempelvis i fall där svaret är framtvingat, för att då skulle det enligt Kants definition av att ljuga inte utgöra en lögn. Wood menar även att det skulle finnas andra variationer på detta fall, som Kant skulle klassa som situationer i vilka det är tillåtet att ljuga.

I sin tolkning av essän refererar Wood till Kants diskussion angående nödvändiga lögner som förekommer i *Lectures on Ethics*. Carson menar att det är osannolikt att Kant fortfarande stödde sina tidigare uttalande angående vad som benämns som nödvändiga lögner när han skrev essän, då essän skrevs cirka 12-13 år senare än när han uttalade sig om de så kallade nödvändiga lögnerna. Essän skrev Kant under ungefär samma period som när han skrev *Die Metaphysik der Sitten* (1797) kring åren 1797/1798. I *Die Metaphysik der Sitten* (1797) hävdar Kant att det aldrig är tillåtet att ljuga. Wood avfärdar den absolutism som Kant uppvisar i *Metaphysics of Morals* (1797) som “rhetorical exaggeration of truths which, as moral philosopher, he should have recognized (and even does recognize) some important limitations and exceptions.”⁴³

Både Wood och Carson har rätt på olika punkter, anser jag. När Wood beskriver ställningstaganden i essän som retoriska överdrifter låter det rimligt, särskilt om essän sätts i sin politiska och historiska kontext som Robert J. Benton gjorde. Samtidigt har Carson rätt i att det Kant menar i essän är det som han explicit förespråkar, någon annan rimlig tolkning bör inte finnas. Det som jag anser bör göras är att frikoppla essän från resten av Kants moralfilosofi och därigenom blir det helt plötsligt, enligt både Kants resonemang och Woods tolkning av det, tillåtet med nödvändiga lögner. Det stämmer förvisso att Kant menar att det alltid är fel att ljuga i *Die Metaphysik der Sitten* (1797). Detta kan vara färgat av samma resonemang som han förde i essän och vice versa, för att förstärka sina poänger. I *Die Metaphysik der Sitten* (1797) nämns dock inte något om när liv står på spel, istället förs mer triviala exempel fram. Dessutom för han som bekant inget resonemang kring varför det alltid skulle vara fel att ljuga, något som även Carson konstaterar.⁴⁴

---

⁴³ Thomas L. Carson, *Lying and Deception: Theory and Practice*, Oxford Scholarship Online, 2010. E-bok, s. 75.

⁴⁴ Ibid, s. 72.

Carson menar att Woods tolkning av Kants definition av vad en lögn är, heller inte är helt konsistent med vad Kant säger i *Lectures on Ethics*, till vilken Wood lägger mycket tillit. Carson beskriver hur Kant i *Lectures on Ethics* beskriver en nödvändig lögn, som något där någon är tvingad, exempelvis genom våld.⁴⁵ Carson påpekar om vi förstår Kants essä bokstavligt, som det är skrivet, är Carsons tolkning korrekt, att lögnerna aldrig är tillåtet enligt Kant.⁴⁶

5.4 *Lectures on Ethics*

I *Lectures on Ethics* finns längre diskussioner kring att ljuga. De första åsikterna angående att ljuga som Kant ger uttryck för i verket är baserat på föreläsningar som Kant höll i, åren 1784-85, alltså 12-13 år före han publicerade *Die Metaphysik der Sitten* (1797) och essän. I *Lectures on Ethics* menar Kant att det inte alltid är fel att ljuga. I sin definition av en lögn i denna text, beskriver Kant en lögn som ett påstående som inte är sant, dvs ett påstående som en själv tror sig veta vara falskt, och det är gjort i syfte att vilseleda andra och detta samtidigt i en kontext där man påstår att man pratar sanningsenligt. I denna text går Kant emot sin egen definition av en lögn som han försvarar i essän.⁴⁷ Kant säger:

If an enemy, for example takes me by the throat and demands to know where my money is kept, I can hide the information here, since he means to misuse the truth. This is still no mendacium [a lie with intent to deceive], for the other knows that I shall withhold the information, and that he also has no right whatever to demand the truth of me. Suppose, however, that I actually state that I mean to speak my mind . . . Am I a liar? If the other has cheated, and I cheat him in return, I have certainly done this fellow no wrong . . . yet I am a liar nonetheless . . .

. . . Not every untruth is a lie; it is so only if there is an express declaration of my willingness to inform the other of my thought.⁴⁸

I verket ger Kant uttryck för när han anser att det är moraliskt acceptabelt att ljuga, nämligen angående de så kallade nödvändiga lögnerna:

---

⁴⁵ Ibid, s. 76.

⁴⁶ Ibid, s. 77.

⁴⁷ Ibid, s. 77.

⁴⁸ Immanuel Kant, *Lectures on Ethics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997, s. 203.

we often court danger by punctilious observance of the truth, and hence has arisen the concept of the necessary lie, which is a very critical point for the moral philosopher. . . . For example, somebody, who knows that I have money, asks me: Do you have money at home? If I keep silent, the other concludes that I do. If I say yes, he takes it away from me; if I say no I tell a lie; so what am I to do? So far as I am constrained by force used against me, to make an admission, and a wrongful use is made of my statement, and I am unable to save myself by silence, the lie is a weapon of self-defense; the declaration is extorted, and is then misused, permits me to defend myself, for whether my admission or my money is extracted, is all the same. Hence there is no case in which a necessary lie should occur, save when the declaration is wrung from me, and I am also convinced that the other means to make wrongful use of it.⁴⁹

Carson pekar på att Kant ändrade åsikt kring att ljuga mellan de år som passerade mellan *Lectures on Ethics* och essän. Kant ändrade inte bara åsikt om att det fanns nödvändiga lögner, men även sin definition av vad en lögn är. Carson skriver att Kant:

He moved from a narrow definition (a lie is a deliberate statement that one believes to be false that is intended to deceive others and is made in a context in which one has explicitly stated that one will speak truthfully) to a broader definition (a lie is any deliberate declaration that one believes to be false).⁵⁰

Om vi utgår från *Lectures on Ethics* så skulle de flesta av de påståenden som Kant kallade för lögner i essän och moraliskt felaktiga, faktiskt inte vara fel, enligt hans egna resonemang. Kant beskriver även i *Lectures on Ethics* hur det inte är omoraliskt att avge ”joking lies” (skämtsamma lögner).⁵¹

Carson tar upp ytterligare två korta diskussioner från *Lectures on Ethics* där han menar att Kant implicerar att det alltid är fel att ljuga. Värt att nämna är att det är Carsons tolkning av detta, Kant nämner inte explicit att det alltid är fel, exempelvis i relation till de nödvändiga lögner som diskuterats tidigare, samt skämtsamma lögner. Dessa passager är från 1793-94.⁵²

Jag anser att detta stödjer min tes och att Wood har rätt när han hävdar att det rör sig om retoriska överdrifter i essän. Carson har dock rätt i sin tolkning av själva essän på ett bokstavligt sätt,

---

⁴⁹ Ibid, s. 204.

⁵⁰ Thomas L. Carson, *Lying and Deception: Theory and Practice*, Oxford Scholarship Online, 2010. E-bok, s. 78.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid, s. 79.

dock missar han kontexten. De nödvändiga lögnerna utelämnades mest troligt från essän, för att ge stöd åt kants absolutistiska hållning i principfrågor. Uppenbarligen går det han skriver i essän emot det han tidigare uttalat sig om.

6. Absolutismen angående den radikala ärlighetens slutgiltiga konsekvens

Om en absolutist följer sin ståndpunkts interna logik och drar den så långt som möjligt blir resultatet att det alltid är fel att ljuga, även för att rädda livet på miljoner eller miljarder av oskyldiga människor.⁵³ För mig blir detta synsätt fullständigt oförsvarbart. Samtidigt vet jag att Kant tidigare tillåt de så kallade nödvändiga lögnerna och då är det inte heller nödvändigt att tolka in absolutismen i Kants ståndpunkt och Kants hållning blir plötsligt försvarbar om man bortser från essän.

7. Kant och den franska revolutionen

Kant hade ett rykte om sig som en stark supporter av den franska revolutionen. Det sägs att han sa, efter revolutionens initiala framgångar, ”Lord, now let your servant go in peace, for I have seen the glory of the world.”⁵⁴

Det är svårt att tänka sig att en så stark förespråkare för den franska revolutionen skulle dra sig för att göra politiska poänger i en kortare pamflett som var en replik till en uppenbart politisk text skriven för att försvara Direktoriets, när de förvrängde revolutionens principer och försökte försvara detta. Det ska komma ihåg att Constants text och försvaret av de böjliga principerna och undantag återfinns under rubriken *Om Politiska Reaktionen*. Det är inte troligt enligt mig att Kant skulle ändrat åsikt till att förbjuda till och med skämtsamma lögner som han gav tillåtelse till innan, samt behovet av nödvändiga lögner. Om vi ser till att de nödvändiga lögnerna representerar Kants verkliga hållning, och essäns hållning är gjord för politiska poänger, är det inte nödvändigt att försvara någon absolutistisk hållning till att det aldrig är tillåtet att ljuga, vilket jag finner näst intill oförsvarbart. Det är rimligt att tillåta nödvändiga lögner när liv står på spel. De nödvändiga lögnerna är uppenbarligen kompatibla med Kants

---

⁵³ Ibid, s. 86.

⁵⁴ Frederick Rauscher, Chapter 14: Did Kant Justify the French Revolution Ex Post Facto?, I *Reading Kant's Lectures*, Robert R. Clewis (red.), 325-345. Berlin: De Gruyter, 2015, s 325.

övriga moralfilosofi, sånär som på essän, som jag argumenterar för ska tolkas i sin historiska och politiska kontext.

8. Diskussion och slutsats

Det absolutistiska synsättet är troligtvis svårt för många att försvara. Det fungerar endast på ett högst teoretiskt plan och även då till ett högt pris. När implikationerna dras till sin spets blir konsekvenserna för stora. Det är självklart viktigt för Kants teoriers integritet att den har en hög intern koherens och intern giltighet, men precis som har föreslagits av andra filosofer finns det lösningar även inom Kants egen moralfilosofi. Jag lutar åt att tänka att Benton kan ha haft flera viktiga poänger med att Kants skrivande även var influerat av hans läsning av Constants text som en politisk sådan i skenet av vad Kant såg som ett övergivande av den franska revolutionens ideal. Om dessa pusselbitar läggs samman framkommer en tydligare bild. Det skulle kunna få oss att se Kants essä som en absolutistisk respons på hans bitterhet över Direktoriets politiska riktning, istället för ett uttryck för hans moralfilosofi. Kants användande av ironi i essän är även en värdefull ledtråd, då Kant vad jag vet inte var känd för sitt användande av ironi i särskilt många sammanhang. Slutligen anser jag det vara möjligt att följa Kants pliktetik utan att vara absolutist såsom Kant lägger fram i sin essä *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* (1797). Exempel på detta återfinns i resonemanget kring nödvändiga lögnar i taget från Kants föreläsningar och publicerade i verket *Lectures on Ethics*. Den slutsats som jag drar är att Kants moralfilosofi går att tolka på ett sådant sätt att lögnar är tillåtna i speciella fall, de så kallade nödvändiga lögnerna. De tre olika versionerna av det kategoriska imperativet verkar även vara kompatibla med att tillåta människor att ljuga i syfte att rädda oskyldiga liv i specifika sammanhang. En annan möjlig tolkning av resultatet är att Kant faktiskt förändrade syn under sin livstid på frågan kring huruvida det var moraliskt tillåtet att ljuga. Kant skulle då ha gått från att tillåta nödvändiga lögnar och skämtsamma lögnar till att förespråka ett totalförbud. Detta synsätt är smidigt på det sätt att texterna tolkas bokstavligen. Jag menar å andra sidan att vi förlorar kontexten och möjligheten till en omvärdering av Kants syn på absolutism om vi inte gräver djupare kring under vilka omständigheter essän tillkom i. Nackdelen med min position är att det är en okonventionell tolkning av materialet. Fördelen som denna tolkning skulle kunna ge är att den kritik som har riktats mot Kants moralfilosofi i form av absolutismens ibland till synes absurda slutsatser kan avfärdas, samt att förståelsen av Kant blir mer mångfacetterad. Det är av särskilt intresse att kartlägga Kants intellektuella resonemang kring revolutioner och i synnerhet den franska i relation till moralfilosofin. Om inte essän fungerade mer som en politisk

ventil för Kant och hans frustration framstår den alltmer som en anakronistisk pikant detalj och ett avbrott från några av hans tidigare tankar och funderingar kring det moraliska i att ljuga.

9. Referenser

Benton, Robert J., Political Expediency and Lying: Kant vs Benjamin Constant, *Journal of the History of Ideas*, vol. 43, nr. 1, 1982: 135-144. <https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/2709165?seq=1> (Hämtad 2022-05-01).

Carson, Thomas L., *Lying and Deception: Theory and Practice*, Oxford Scholarship Online, 2010. E-bok.

Haglund, Dick A.R., Immanuel Kant, *Nationalencyklopedin*, [u.å.]. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/immanuel-kant> (Hämtad 2022-04-21).

Kant, Immanuel, *Lectures on Ethics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

Kant, Immanuel, Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen, *Zeno*, [u.å.], <http://www.zeno.org/Philosophie/M/Kant,+Immanuel/%C3%9Cber+ein+vermeintes+Recht+aus+Menschenliebe+zu+l%C3%BCgen> (Hämtad 2022-05-01).

Korsgaard, Christine, *Creating the Kingdom of Ends*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Rauscher, Frederick, Chapter 14: Did Kant Justify the French Revolution Ex Post Facto?, I *Reading Kant's Lectures*, Robert R. Clewis (red.), 325-345. Berlin: De Gruyter, 2015.

Wood, Allen W., *Kantian Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.